

SPÅNGA BYGDEN

Nr 7

Februari 1983

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

	sid
<u>Innehåll</u>	2
Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille	3
Järvafältsundersökningarna	7
Johan Gåsabog och Upplandslagen	17
Verksamhetsberättelse 1982	21
Gilletts program mars - juni 83	26
Vill Du skaffa en Spånga-dräkt?	28

Foto:

*Järvafältsundersökningarna - Stockholms Stadsmuseum
Johan Gåsabog - Sixten Källberg*

*Omslagsbilden visar en skolköksklass från 1934 med
oidentifierade flickor kring skolkökslärarinnan
Tora Werner.*

SPÅNGA FORNMINNES - OCH HEMBYGDSGILLE

EN LITEN HISTORIK

50 år - en aktningsvärd ålder för en förening, en tidslängd som omfattar en del av kanske den mest omvälvande perioden i mänsklighetens historia. Aldrig tidigare har så stora förändringar inträffat under en så kort tidsrymd! Det tjugonde seklet går med reafart och jag tror man tryggt kan säga att Spånga Fornminnes- och Hembygds-gille började sin verksamhet i en annan tidsålder!

1932 konstituerades Gillet, det år då Kreugerkraschen skakade världen, då Ernst Rolf gick bort, då ännu arbetslöshet och fattigdom med ty åtföljande emigration härskade. Varför var det då som så många föreningar startades och under de därpå följande åren både här i Spånga och annorstädes? Jag vet inte om någon forskat häri. Just nu får vi nöja oss med att konstatera faktum: 1932 började Gillet sin verksamhet även om man angav att 1933 skulle betraktas som det första arbetsåret.

Initiativet till bildandet togs av dr Bengt Bergman och Erik Forsemann, dåvarande ombud för riksantikvarien. Ett upprop gick ut, 300 (!) personer samlades den 16 november i Solhems skola, Spånga Fornminnes- och Hembygds-gille kom till och fick omedelbart 121 medlemmar.

Notarie Aldor Linden antecknades som första medlem och blev också den förste åldermannen. Han efterträddes av Bengt Bergman som i sin tur efterföljdes av kyrkoherde Axel Gwalli. Rektor Olof Olsson blev sedan ålderman och var väl den som för äldre medlemmar och gamla Spångbor kom att symbolisera Gillet. För senare inflyttade eller tilkomna gillesmedlemmar kom Oscar Wennerström - ålderman 1946-64 - att vara den som "var" Gillet.

Efter honom har Erik Hyltefors, Sixten Källberg och Olle Viderud varit ålderman. Alla har betytt mycket

för Gillet och lagt ner omfattande arbete, under senare år Sixten Källberg, vilket satt sina spår i protokoll och verksamhetsberättelser.

Gillet's ändamål och arbetsformer kan studeras i gillesbalken. Omedelbart efter bildandet ordnades också den omfattande verksamhet bestående av studieutflykter, föredrag, dokumenterande och inte minst glada sammankomster, som sedan under åren präglade Gillet's handlande. På jubileumsutställningen och i denna skrift finns många bilder från utflykter, företagna till fots, i bil, på cykel eller medelst buss. Tidigt började också genom musikdirektör Dag Lindbergs energiska insatser en hembygdskör och -orkester, som inte bara förgyllde Gillet's egna fester utan även medverkade i gudstjänster, uppträdde i andra föreningar, ordnade konserter och var ett betydande kulturellt inslag i dåvarande Spånga. Även danslag verkade och en speciell ungdomsgrupp fanns.

Som framgår av stadgarna - gillesbalken - hade Gillet också andra mycket viktiga uppgifter, såsom att samla och bevara, bevaka och underhålla och att uppvakta myndigheter och andra för att dokumentera och skona vårt gamla Spånga.

Redan 1935 beslöts att grunda ett "bildarkiv av fotografier, vykort, teckningar o d, som så småningom skall växa till en fullständig samling visande socknens utveckling och förändring under tidens lopp, dess fornminnen m m". Samlandet och bevarandet, som bedrivits alla åren, förutsatte dock en bygdegård, för vilket man snart nog energiskt arbetade. Många förslag har behandlats under årens lopp: Enbacken, som dock ansågs för strategiskt viktig av dåtidens herrar på Järnafältet, Lunda gård, varom Gillet uppvaktade kommunen förgäves, Fornboda intill Värsta gård, som dock ansågs för liten för avsett ändamål, Skesta och Bromstens gård, Nälsta gård, som enligt beslut 1953 och 1956 i Stockholms stadsfullmäktige skulle överlämnas till Gillet, vilket dock aldrig skedde. Så fick då till slut Gillet Gustafsberg som gåva av dåvarande kassavårdaren Arne Jansson år 1961. Vilken

glädje då, men ack så kortvarig! Redan 1965 kom uppsägningen från stadens myndigheter och följande år måste gården hastigt utrymmas, varefter det gamla 1700-talshuset med ekonomibyggnader brändes. Samlingarna fick tillfälligt inhysas i andra byggnader, som utsattes för stöld och annan förstörelse.

Inte förrän 1975 fick Gillet en ersättningslokal av kommunen, Mellangården i Akalla By, vilken dock inte är Gillets egendom utan endast förhyrs.

Mellangården, som är förnämligt restaurerad i stadsmuseets regi är trivsamt och värdefullt för Gillet men dock alltför brandfarligt och ur stöldsypunkt för osäker för att vara en tillfredsställande plats för det vid detta laget omfattande arkivet. Fotografier och handlingar förvaras nu på Mellangården, i Spånga församlingshus, i bankfack och hemma hos rådsledamöter. Ett problem som fortfarande återstår att lösa!

Inför ett jubileum blir det av naturliga skäl mycket studium av protokoll och verksamhetsberättelser. Vilken kaskad av minnen och händelser som då strömmar fram! Både roligt och tragiskt är det t ex att påminnas om alla arkeologiska utgrävningar vi följt i alla backar runt om i Spånga, som nu är bebyggda med stora hus och täckta med parkeringshus och gator. Och vem minns inte de så ofta våldsamt regniga studiebesöken vid grävningarna i Tensta där deltagarna tjänst villigt skyddade föredragande Jonas Ferenius med paraplyer! Och de vackra gravfälten vid Kista, den fina liljekonvaljeskogen, de tidigare fågelutflykterna med besök vid den gamla offerkällan osv.

Vi får trösta oss med att komma ihåg att tack vare flitiga gillesmedlemmar är mycket av det gamla dokumenterat och ibland också bevarat. Vi har mycket att göra också nu och i framtiden, med mycket är det brått, de gamla som minns det gamla Spånga går bort och mycket som borde bevaras åt arkivet förstörs och slängs bort för att vi inte hinner ta hand om, informera om, vad som är värdefullt och lära ut vad som borde bevaras.

Vi tackar dem som under det gångna halvseklekt lagt ner så mycket arbete och intresse på att bevara det gamla Spånga och vi hoppas att nuvarande och kommande generationer skall vårda arvet vi fått, förvalta det och föra arbetet vidare

Spånga den 20 februari 1983

Jane Hamilton

Foto 1933 från en av Gillets första utflykter visar platsen för nuvarande Vällingby Centrum. De stora flyttblocken och en skålgropssten har bevarats till eftervärlden.

JÄRVAFÄLTUNDERSÖKNINGARNA

En sammanfattning av Stockholms stadsmuseums arkeologiska undersökningar 1964 - 1976

av Anita Biuw

Under de senaste tjugo åren har många områden både norr och söder om Stockholm byggts ut och blivit nya bostads- och arbetsområden. Ett sådant område är Järvafältet i norra Spånga, som var militärt övningsområde mellan åren 1907 och 1970. Här ligger idag de nya stadsdelarna Tensta, Husby, Akalla och Kista. Järvafältet var rikt på fornlämningar och omfattande arkeologiska undersökningar krävdes för att genomföra utbyggnaden. Mellan åren 1964 och 1976 undersökte Stockholms stadsmuseum ca 1000 gravar och 10 boplatser från förhistorisk tid.

TENSTA ligger i Spångaåns dalgång. Den första undersökningen på Järvafältet startade här 1964. Under de tre följande åren undersöktes här nästan samtliga fornlämningar, bl a tre gravfält. Endast ett fåtal gravar ligger ännu kvar invid Tensta Centrum. Undersökningarna visar att Tensta haft fast bosättning sedan folkvandringstid (ca 400-600 e Kr). Förutom gravar undersöktes också ett antal boplatser som styrker detta. De yngsta gravarna, som fanns på gravfältet nr 70 invid gården Stora Tensta, var helt kristna till formen. Flera innehöll mynt från 1000-talet e Kr, av vilka ett var präglat i London för Edvard Bekännaren så sent som mellan åren 1046 och 1048.

Den största graven på det gravfältet var en brandgrav, som innehöll över 20 kg brända ben och gravgåvor av hög kvalitet, bl a tre silverhängen. Graven kan genom fynden dateras till vikingatid (ca 800-1050 e Kr). Vid analysen av de brända benen visade det sig vara en kvinna som begravts här. Hon var vid sin död omkring 60 år. Det är hög ålder. Medelåldern i allt benmaterial från människa, som analyserats från Järvafältet ligger något under 40 år. Med sig i graven hade kvinnan fått bl a fyra hästar och tre hundar. Tillsammans med fynden styrker detta att hon i livstiden hade en god ställning i samhället.

Den stora högen på gravfält 178 vid Rinkeby under utgrävning; jordmanteln är borttagen och kärnröset framrensat. Foto från NV.

Inom RINKEBY undersöktes och borttogs sent ligo fornlämningar. Den största högen på gravfältet nr 178, av Spångaborna kallat "Kinnekulle", har återställts efter undersökningen. Liksom Tensta förefaller Rinkeby ha haft fast bosättning sedan folkvandringstid. Även här var de yngsta gravarna anlagda på 1000-talet och helt kristna till formen. Förleden i namnet Rinkeby utgörs av det fornsvenska ordet "rinker", som betydde krigare. Mot den bakgrunden är det intressant, att det just i Rinkeby påträffades vapen i flera gravar. Sådana har annars varit sällsynta fynd på Järvafältet. Här fanns också det ovan nämnda gravfältet med flera ovanligt stora gravhögar. Det anses vara gravar som tyder på hög social status.

Den största högen i Rinkeby innehöll en brandgrav med bl a en glasbägare av frankiskt ursprung och sköld- och betselbeslag av brons. Fynden daterar graven till 700-talet e Kr, d v s vendeltidens senare del. Bland de brända benen fanns flera hästar och en rovfågel. Högens innehåll motsäger inte att den var en förnäm krigares grav. Rovfågeln skulle kunna vara en jaktfalk. Att jaga med falk var vid denna tid högst populärt bland furstar och stormän. För ett par år sedan undersökte riksantikvarieämbetet en stor hög vid Rickeby i Vallentuna med gravgåvor av liknande slag som Rinkeby i Spånga. Där fanns också rovfågel i

benmaterialet. "Rinkebyar" finns också i Lovö och Danderyd. Ortnamnet har en viss spridning i Mellansverige: i Uppland verkar finnas en "rinkeby" per hund are eJ. ler skeppslag. Det är en frestande tanke att namnet speglar en militär organisation. "Rinkebyarna" verkar ha centrala lägen i bygden, de ligger t ex ofta nära fornborgar och de senare sockenkyrkorna. Bebyggelsen i Tensta och Rinkeby revs i samband med exploateringen.

Av ÄRVINGE gård finns i dag kvar två bostadshus, som ligger inklämda i den nya bebyggelsen i Kista. Arvinge, som ligger i Igelbäckens dalgång, var under medeltiden en av de största byarna i Spånga. Inför exploateringen undersöktes och borttogs alla kända fornlämningar, bl a tre stora gravfält. Arvinge hade i 1951 års fornminnesinventering det näst högsta antalet registrerade fornlämningar i norra Spånga. Undersökningarna har visat att två av de tre stora gravfälten började anläggas under yngre romersk järnålder (ca 200-400 e Kr) och sedan användes utan avbrott under hela den förhistoriska tiden. Arvinge är därmed en av de äldsta bebyggelserna från järnåldern på Järva fältet. I anslutning till de två äldsta gravfälten påträffades också boplatser med lämningar efter hus. Båda boplatserna var överlagrade av gravar från vikingatiden och verkar ha övergivits omkring 500 e Kr. Möjligen flyttade man då båda bebyggelserna ut till den plats där Arvinge gård sedan har legat fram till vår tid. Ett tredje stort gravfält inom Ärvinges ägor började anläggas under folkvandringstid. Det låg i västra utkanten av ägorna och representerar sannolikt en intern nyetablering.

Två nya gravfält framkom inom Arvinge i samband med undersökningarna. Det första upptäcktes av stadsmuseets arkeologer 1973. Det hade vid undersökningen ca 40 gravar, som alla hade anlagts på 1000-talet eller ännu senare. Det är svårt för att inte säga omöjligt att avgöra det gravfältets anläggningstid. Gravarnas mycket enhetliga utseende skulle kunna tyda på att anläggningstiden är kort. Det är naturligtvis lockande att tänka sig att detta gravfält skulle kunna vara Ärvingegårdarnas första gemensamma kristna begravningsplats.

*Ärvinge gård med två av de stora järnåldersgravfälten under utgrävning. Flygbild från SV.
Godkänd för publicering.*

Det andra nya gravfältet upptäcktes sent på hösten 1976 alldeles intill gården, i samband med att en parkväg skulle anläggas. Gravfältet var skadat och gravarna hade inte kvar några synliga markeringar ovan jord. Totalt framkom rester av ca 20 gravar från vendel- och vikingatid. Två av dem var skelettgravar, av fynden att döma anlagda på 800-talet. Den ena graven var en kvinnograv med mycket förnämliga gravgåvor, bl a två dubbelskaliga s k spännbucklor och armbyglar av brons. Graven är rekonstruerad i stadsmuseets nya arkeologiska basutställning "Fornetid", som öppnades 1981. Skelettet var ovanligt välbevarat. Den dödas ålder har kunnat bestämmas till ca 60 år och kroppslängden till ca 170 cm.

Vid den nya fornminnesinventeringen 1980 upptäcktes ytterligare några fornlämningar inom Ärvinge. Sommaren 1982 undersöktes en av dessa, en grav, troligen anlagd under yngre bronsålder eller äldsta järnålder (ca 800 f Kr - Kr f). Under graven framkom spridd skärvsten och härदार utan några daterande fynd. Två prover har lämnats till C14-analys, som när detta skrivs ännu inte är utförd. Dateringen kommer troligen att ligga i yngre bronsålder (ca 800-400 f Kr).

KYMLINGE är Ärvinges granne i öster. Här undersöktes två gravfält, av vilka det äldsta anlades i övergången romersk järnålder-folkvandringstid, d v s ca 400 e Kr. Det yngre gravfältet var huvudsakligen anlagt under vendel- och vikingatid. De yngsta gravarna var även här skelettgravar med klar kristen påverkan. Det här gravfältet är inte totalundersökt, ett tiotal gravar ligger kvar i Kymlinges trädgård och i skogen sydost om gården.

Vid Kymlinge undersöktes också den äldre bytomten, som utnyttjades till omkring 1920. Härvid framkom en stor mängd konstruktioner av olika slag: stolphål, härdar, stenplintar, sotfläckar etc. Det var dock mycket svårt att finna ett sammanhang mellan alla dessa anläggningar, vilket torde bero på att platsen varit kontinuerligt bebyggd under ca 1500 års tid. Andra byplatsundersökningar har givit liknande svårtolkade resultat.

Kymlinge byplats. Foto från NO före undersökningen 1973.

En serie C14-analyser av träkol från Kymlinges byplats gav dateringar från ca 400 e Kr till 1400 e Kr. Den äldsta dateringen stämmer väl överens med tiden för det äldsta gravfältets början. Det märkligaste fyndet från byplatsen är en medeltida sigillstamp av brons. På den eldskadade stampen kan urskiljas en klinkbyggd båt med höga stävar på en bakgrund av romber och stjärnor samt bokstäverna "ARNGILL ORCHILLI". Enligt riksarkivets expertis har sigillstampen troligen tillhört Torkel Arn gilsson Barun, som levde på 1300-talet och förde ätten Bååts vapen.

Medeltida sigillstamp av brons från Kymlinge byplats. Foto: Wasavarvet/SSHM.

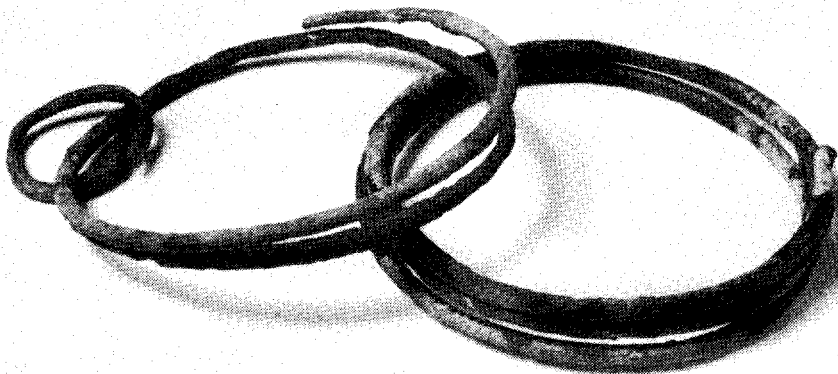
Bronsåldersgravfältet nr 134 i skogen NO om Akalla under utgrävning. Foto från NV.

AKALLA och området närmast byn har bevarats som kulturpark i den nya bebyggelsen. Här har endast mindre arkeologiska undersökningar gjorts. Här kan ha funnits bebyggelse av mer permanent slag redan under bronsåldern (ca 1500-400 f Kr). På det tyder bl a ett litet gravfält med sex gravar från denna tid, som stadsmuseet undersökte 1974. Två av gravarna var s k mittblocksstensättningar, en gravform som är karaktäristisk för bronsålder i denna del av Sverige. Samtliga gravar var brandgravar. Det enda bronsföremålet var en liten spiral. En liknande påträffades omkring 1960 på bronsåldersboplatsen vid torpet Plaisiren i Vinsta i södra Spånga.

Det lilla gravfältet vid Akalla hade på ett märkligt sätt återanvänts nästan tvåtusen år senare. Under sen vikingatid hade man av stenmaterial från den största grav en byggt en ny grav. I denna påträffades ett skelett med en torshammarring om halsen. Runt Akalla undersöktes också flera skärvstenshögar, en fornlämningstyp, som är vanlig i boplatsmiljö från bronsåldern. Akallas järnåldersgravfält ligger kvar oundersökta.

HJULSTA ligger i Spångaåns dalgång ca en halv kilometer nordväst om Tensta. Bebyggelsen är borta, men byplatsen finns ännu kvar och registrerades som fornlämning vid riksantikvarieämbetets inventering 1980. Vid den inventering, som gjordes 1951, hade Hjulsta det högsta antalet fornlämningar i norra Spånga, något fler än Arvinge. Här registrerades mindre gravfält och ensamliggande gravar.

Inom Hjulsta har endast två mindre gravfält totalundersökts. I övrigt har gjorts delundersökningar av olika omfattning. På det stora gravfältet nr 94 undersöktes 1973 sju gravar från yngre järnålder (ca 600-1050 e Kr), av vilka en var en kammargrav av Birkatyp med en dubbelbegravning av man och kvinna. Båda hade gravgåvor av hög kvalitet: ringnålar och armringar av brons, torshammar-ringar och stora pärlor av glas och bärnsten.

Armringar av brons från kammargraven på gravfält 94 vid Hjulsta. Vikingatid/8-900-talet e Kr.

Graven är den enda hittills framkomna kammargraven på Järvafältet. Den visar, liksom den ovan beskrivna kvinno-graven från Arvinge, ett klart inflytande från Birkas gravar.

På det andra stora Hjulstagravfältet nr 96 undersöktes vid samma tillfälle två gravar, som genom gravform och gravskick har daterats till romersk järnålder. Riksantikvarieämbetet undersökte 1965-67 gravfälten 102 A och B. På det första gravfältet var det fråga om totalundersökning, på det andra undersöktes ca 1/3 av det inventerade området. Det totalundersökta gravfältet var anlagt under vikingatid medan det delundersökta hade gravar i två skikt, ett övre från vendeltid och ett undre från romersk järnålder.

Under två av Hjulstas gravfält, nr 94 och 102 A, påträffades boplatsslämningar från äldre järnålder, i båda fallen överlagrade av yngre gravar. Under de vikingatida gravarna på 102 A framkom flera husgrunder. Härifrån har en serie C14-analyser gjorts. De flesta värdena ligger i romersk järnålder.

Trots att endast en liten del av Hjulstas fornlämningar är undersökta, kan konstateras att två av de största gravfälten har gravar från romersk järnålder. Vidare är två lägen för boplatser från äldre järnålder kända. Inom enheten fanns således under denna tid minst två gårdar.

Enstaka gravfältsundersökningar har även gjorts på andra håll. På HASTAS ägor undersöktes 1973 ett vikingatida gravfält med ca 60 gravar. Till samma tid hörde även de flesta gravar på ett gravfält i södra utkanten av Hägerstalunds/Hanstas ägor, som delundersöktes 1971.

Norra Spånga genomkorsas av två ådalar, Igelbäcksdalen och Spångaåns dalgång. Dessa var havsvikar långt fram i järnåldern. Den äldsta bebyggelsen återfinns på deras strandsluttningar.

Norra Spånga fick fast bosättning under äldre järnålder. dvs under de första århundradena efter Kr f. De människor, som slog sig ned här då, var bönder och levde av åkerbruk och boskapsskötsel, näringar som ägde bestånd på Järvafältet ända till området i vår tid exploaterades för tätbebyggelse.

Det finns också på flera håll spår av att människor levde här redan under bronsålder. De spåren utgörs av härdar, skärvstenshögar, spridda skärvstensförekomster och ett litet antal gravar. Det är svårt att utifrån dessa lämningar avgöra om det var fråga om fast bosättning. Möjligen var det fallet vid Åkalla. På övriga platser har undersökningarna närmast givit intryck av att det rört sig om sporadisk vistelse.

Trots att många fornlämningar undersöktes och togs bort inför Järvafältets exploatering, finns ännu många kvar som resultat av att stadsmuseet redan från början deltog i det planarbete som föregick utbyggnaden. Som exempel på bevarade fornlämningar kan nämnas gårdsgravfälten vid Åkalla, Husby och Eggeby.

Litteratur:

Ahnlund, H., 1972. Herr Johannes signet. Spånga före Tensta.

Bluw, A., Ferenius, J., 1981. Forn tid - en utställning om Stockholms förhistoria. Stadsvandringar 5.

Boedsson, T., 1976. Kymlinge byplats. Stadsvandringar.

Ferenius, J., 1972. Det äldsta Tensta. Spånga före Tensta.

Persson, A., 1970. En glashögare från Järvafältet. Fornvännen.

Persson, A., 1972. Runristningar i Spånga. Spånga före Tensta.

Riessen, K., 1972. En kvinnograv i 900-talets Tensta. Spånga före Tensta.

Thorberg, H., 1975. Dateringsförsök av två gravfält vid Hjulsta by. Fornvännen.

JOHAN GÅSABOG OCH UPPLANDSLAGEN

av *Sixten Källberg*

Björn, Sigvid, Blåkåre och Gärdar är några av de namn vi kan läsa på runstenarna inom Spånga-området. De är för oss de första namnkända Spångaborna och levde alltså här under vikingatiden och runstenstiden - omkring 1000-talet - men utan att lämna efter sig någon utförligare kännedom om personerna själva.

Ca tre hundra år senare dyker Johan Gåsabog upp i diverse handlingar och blir därmed den första mera historiskt kände Spångabon. Stavningen av namnet varierar med olika författare, t ex Jon Gasebog eller Johannes Gasabogh. I en handling daterad 1312, fjärdedag jul, har han gjort jordskifte med S.Clarae Closter givandes 1 örtuguland jord i Sundby i Spånga och fått igen 1 örtuguland jord i Svalanäs.

Redan 1293 förekommer Johan Gåsabog som testamentsvittne för Kristina, första hustrun till Birger Persson, den heliga Birgittas far. I en jordtransaktion i samband med testamentet figurerar Gåsabog på nytt 1295. Följande år nämns han främst bland de bönder (de bondonobus) som var vittnen vid Birger Perssons byte av Finstad i Skederid socken, Sjuhundra härad, mot Skällnora i Fresta socken i Attunda. Av dessa dokument framgår att Johan Gåsabog var bonde och att han stod i förbindelse med Birger Persson och tydligen hade ett mycket stort anseende.

Birger Persson var Upplands lagman samt riksråd och därmed en av rikets mäktigaste herrar på sin tid. Han utsågs till ledare för den tolvmannanämnd som skulle utarbeta Upplandslagen och han valde bl a Johan Gåsabog som ledamot. I nämnden fanns följande representanter för kyrkan, för riddarståndet, för bönderna och för lagkunskapen för de tre folklanden (lagmän och domare).

Här återges några utdrag ur Konung Birgers stadfästelse för lagen:

"Nu haver vår trogne tjänare Herr Birger, Tiunda lagman, oss tryggeligen kunnigt gjort på allas dera vägnar, som bo och bygga i Upplands tre folkland, att i deras lag - som hades spridd i flera flockar - hittas somt, som ej är alldeles skäligen, somt som är mörkligen sagt och somt, som är allt igenom tungt att lita till. För ty bad han oss på allas dera vägnar, som förut nämnde äro, med nödgande bön, att vi av vår särdeles nåde ville skipa en av oss värdig och dem tarvsam bot mot denna deras tunga och otarv.

Men för att görligen måtte göras vad ervärdeligt vara skall, bad vi Herr Birger Lagman, som förut i detta brev varit nämnder, att han lade sig vinn om att samman med de vittraste i varje folkland både skilja vad gammal lag varit haver och vad i ny lag skipas och samman sättas skulle. Han efterkom vårt bud med skyldig skyndsamhet och valde jämte sig en tolvmannanämnd, där desse nämndes: av Tiundaland Mäster ANDREAS prost av Uppsala; vår riddare Herr RÖD KELDORSSON; Herr BENEDICT BOSSON; ULF Lagmansson; HAGBARD av Suderby; ANDRES av Forkarleby och TORSTEN av Sandbro. Av Attundaland voro: riddaren Herr PHILIPPUS RÖDE av Runby, HAKUN lagman och ESKIL SKELÖGDE, SIGURD domare och JOHAN GÅSABOG. Av Fjärdundaland voro: ULF av Ödnestum, GÖTREK och ULFHEDIN domare.

Sedan dessa alla hade görligen omältat, gammal lag skärskådat och nydiktad samman satt och översett, då lyste de den på tinget i deras åhöro, som saken vidkom.

Givet vare detta brev i Stockholm efter Vår Herres börd tusen tvåhundra nittio och sex år, åttonde dagen efter Sankte Stephans dag, om juletid.

SIGILLUM BIRGER DEI GRACIA REGIS SWEDRUM"

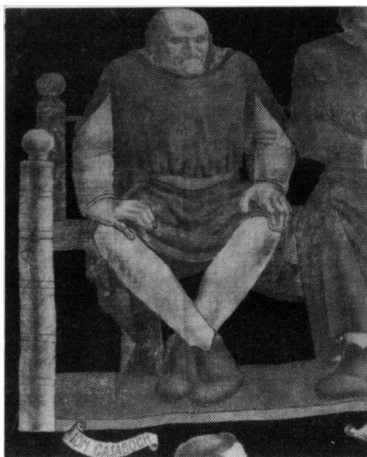
Den fullständiga förteckningen över personerna kring Upplandslagen upptar 15 namn, vartill kommer nämndens ledare Birger Persson. Spörsmålet är då hur detta kan förena sig med uppgiften om en nämnd på 12 män. Möjligen har som självskrivna ledamöter räknats Andreas, kyrkans representant, och de tre folklandens lagmän: för Tiundaland Birger Persson, för Attundaland Hakun lagman och för Fjärdundaland en av de tre uppräknade ledamöterna. De valda ledamöterna blir då 12 och man erhåller en sannolik fördelning på de tre folklanden: på Tiundaland 6, på Attundaland 4 och på Fjärdundaland 2 personer.

De flesta ledamöterna i Upplandslagens nämnd kände säkerligen till den gamla tingsplatsen i Spånga - belägen på nuvarande Järvafältet.

Samhetsbonad i Finstakoret, Uppsala Domkyrka, föreställande ledamöterna för Upplandslagens tillkomst 1296. Figurmålningen är utförd på silkessammet av konstnär Rudolf Gowenius och utgör en gåva från Upplands Fornminnesförening till kyrkans 800-årsjubileum.

Johan Gåsabog i närbild -
som konstnären uppfattar
honon

Hur såg de ut, dessa personer som levde för 700 år sedan? Olika träsnidare har försökt att återge Birgitta-gestalten, Konung Birger finns på ett sigill och Birgittas far, Birger Persson, är "porträtterad" på gravstenen i Finstakoret i Uppsala domkyrka. Men hur såg vår Spångakändis ut ... och hur fick han namnet Gåsabog?

Något släktnamn var eller blev det väl inte, men kanske ett öknamn. Man använde ofta sådana epitet för att särskilja personer med samma namn, och de anspelade gärna på ett lyte eller speciellt utseende. Två andra representanter från Attundaland hette ju Philippus Röde och Eskil Skelögd. I vittneshandlingar från 1296 förekommer en Johan Chobucher - han påminde säkert om en ko-buk. Beträffande vår Johan Gåsabog kan man ju tänka sig uttrycket "gåsbo" i överförd användning som "gåsbröst", d v s en missbildning i att bröstbenet är framskjutande. Den sentida konstnär, som utfört den stora sammetsbonaden i Finstakoret har återgivit Johan Gåsabog med en ganska otymplig bröstborg.

Litteratur:

J G Liljegren	1837	Svensk Diplomatarium åren 1286-1310
J G Hildebrand	1842	" " " 1311-1324
J A Nordberg	1727	S. Claræ Minne
Holmbäck-Wessén	1933	Svenska Landskapslagar
Ake Ohlmark	1976	De Svenska Landskapslagarna

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 1982

Rådet för Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille får härmed avge följande berättelse över verksamheten under år 1982.

Rådets sammansättning

Älderman	Jane Hamilton
Stadman	Lars Nahlbom
Skriftvårdare	Erik Svedin
Kassavårdare	Hans Lindbergh
Arkivarie	Gun Larsson
Stugfogde	Ivar Ahlström
Bisittare	Arne Jansson Sixten Källberg Stig Eriksson Anders Holmqvist Eilert Gabrielson
Ersättare	Karin Jonsson Olof Lindberg Gustav Jarlegård

Granskningsmän har varit Bengt Akalla och Gustav Antonsson med Thore Hultman som ersättare.

Valberedning för årsstämman är Karin Jonsson, Einar Svanborg och Oskar Brohammar.

Rådssammanträden har hållits och protokollförts vid sex tillfällen, varjämte en del ärenden handlagts per telefon eller vid informella sammanträffanden.

Årsstämman hölls i Spånga församlingshus söndagen den 14 mars. Utöver årsmötesärenden förekom därvid ett föredrag av fil.dr Erik Norberg från Krigsarkivet betitlat "Krigsfolk i Spånga under gången tid".

Studiebesök på Historiska Museets utställning "Från Asar till Vasar" arrangerades den 13 oktober.

Utflykter och vandringar

Bilutflykt till Bro med dess fornlämning "Rösa ring" 23 maj varvid Stig Eriksson var ciceron.

Vandring på Järvafältet med beseende av dess fornlämningar med Helmer Gustavson från Statens Runverk som sakkunnig ledare 6 juni.

Brasaftnar i Mellangården i Akalla By

Västmannakväll 18 februari med Nils Forsberg som berättare.

Improvisation 15 april då flera av deltagarna bidrog med olika programinslag.

Om_textilvård 27 oktober med Gerda Stenberg som instruktör.

Akalladagen firades traditionsenligt söndag 5 september i samverkan med kvartersgården i Akalla By och ett flertal föreningar. Festligheterna inleddes som vanligt med högmässa i Akallakyrkan och efterföljande bröllop i Storgårdens trädgård, varpå följde ett flertal aktiviteter i byn. Gillets insats var bl a "rockstuga" i Storgården, ledd av Gerda Stenberg (knyppling). Medverkade gjorde Gunnar Söderling (bandvävstol), Gösta Ansegård (träsnideri), Göta Stenberg (smörkärning), Lilly Rosenius (virkning), Iris Vidén (frivoliteter), Elsa Pettersson (Stickning), Anna Johansson (näversöm), Ragnhild Olsson (bandgrind), Ingegärd Söderlund (kardning och spinning).

"Gårdsfolkets" tal till brudparet hölls av Gillets ålderman Jan Hamilton. Flera av Gillets rådsledamöter och andra medlemmar deltog i organisations- och kommittéarbetet.

Bygdehistorisk dag anordnades söndag 21 november i Kvartersgården, Åkalla By, med bildutställning, presentation av trycksaker och allmogemusik av Västerorts spelmanslag.

Julmarknad i Akalla By hölls traditionsenligt andra söndagen i december under medverkan av kvartersgården och ett flertal föreningar. Gillet bidrog liksom tidigare med ljusstöpning och ljusförsäljning i Mellangården. Solveig Johnson, Ingegerd Sundeby och Kerstin Wellner

stöpte ljusten som såldes av Harald Andersson. Även hembakta pepparkakor och lussekatter samt Gillets trycksaker såldes av bl a Lisa Hammarlund. Gunhild Svedin, Ruth Sundkvist och Violet Jansson skötte förplägnad av dem som deltog i arbetsstyren, utöver de nämnda också flera rådsledamöter.

Mellangården i Akalla By som är Gillets hembygdsgård har nyttjats för radssammanträden och brasaftnar samt av Pensionärernas i Akalla vandrarklubb vid sammankomster. I gengäld har vandrarklubben förtjänstfullt medverkat till gårdens tillsyn och skötsel. Mellangården har upplåtits till en sammankomst med Stockholms Stadsmuseums personal, varvid förutom tack framfördes en eloge till Gillet avseende inredning och ordning.

Visning för allmänheten då även Storgården och övriga attraktioner i byn demonstrerats har skett första söndagen i varje månad med ett par undantag. I anslutning till visningen 7 februari framförde älvdalskullan Eva Nylander "Gamla och nya visor till gitarr, fiol och spilåpipa".

Specialvisningar av Akalla By med beskrivning av dess historia har gjorts för

Duvbo kyrkokrets 3/6

Stockholms Husmodersförbund Hem och Samhälle 28/4

Rinkebyskolans lärarkår 24/11

Kälvesta-Lunda-området fornlämningar demonstrerades för Sörgårds- och Björnbodaskolornas lärare 12 oktober av Erik Svedin.

Spånga-Bygden, Gillets medlemstidning, har utkommit med tre nummer.

Läsning av sockenstämmoprotokoll har fortsatt i en studiegrupp om 8-12 deltagare ett flertal måndagskvällar under såväl vår- som hösttermin. Arbetet har resulterat i att boken

"Spånga och Järfälla Sockenstämmoprotokoll" del 1: 1600-1750, omfattande 220 sidor, har utgivits och kunnat försälas fr o m november. Tryckningen har möjliggjorts

genom ekonomiskt stöd från Stockholms kulturnämnd, kyrkoråden i Spånga, Järfälla, Kista, Vällingby och Sundbyberg, Duvbo kyrkokrets, Lions- och Rotary-klubbar samt ett flertal företagare i Spånga.

Övrig trycksaksutgivning

Båtsmansinstitutionen i allmänhet och beträffande Spånga i synnerhet - en tolvsidig sammanställning av Erik Svedin

Spånga socken - en gammal kulturbygd

Omtryck av Sixten Källbergs tidigare fyrsidiga utgåva

Karta över Spånga under 1800-talet

Utsnitt av tryck från 1870-talet

Gillet's 50-årsjubileum introducerades med en sammankomst i Spånga församlingshus 14 november.

1:e arkivarie Ulla Johanson från Stadsarkivet talade om "Fattiga och tiggare i Spånga på 1700-talet" med anknytning till sockenstämmoprotokollen. Dessa liksom övriga ovan nämnda trycksaker började då förätljas.

Jubileet kommer att fortsätta med ytterligare arrangemang i anslutning till årsmötet.

Samverkan med Spånga gymnasium

Efter inbjudan från rektor Ulla Assarsson-Eklöw deltog Gillet i en temavecka med rubriken "Rötter" 9-12 november. Ett tiotal gilletmedlemmar medverkade genom föredrag i aulan eller undervisning i klasserna om bygdens historia, bebyggelseutveckling, intressanta personer och människoöden och personliga minnen mm.

Samverkan med villaägareföreningar

Efter en propå från villaägareföreningarna i Solhem, Nälsta, Flysta, Sundby och Vinsta arrangerades en mötesserie om Spånga i tre avsnitt:

Spångas forntid, föredrag med ljusbilder av arkeolog

Kerstin Riessen 25 november

Med järnväg och vikingaskepp genom Spånga, om bebyggelseutvecklingen fram till senaste sekelskiftet av

Sixten Källberg 9 december

Villabebyggelse och municipalsamhällen

Planerat till 20 januari 1983

Samverkan har därutöver förekommit med Stockholms Stads-
museum och en del lokala föreningar.

Väderkvarnen i Rinkeby har överlåtits till Sundbybergs
Hembygdsförening, som åtagit sig underhåll och drift
fr o m 1 januari 1983.

Ekonomiskt stöd utöver vad som avser sockenstämmoproto-
kollen har erhållits från Stockholms kulturnämnd för
hyra av Mellangården, administration och speciella pro-
jekt samt från Västerorts och Järva kulturkommitteer
för programkostnader.

Gillet är anslutet till Riksförbundet för hembygdsvård,
Stockholms läns hembygdsförbund, Stockholmstraktens hem-
bygds-krets, Samfundet S:t Erik, Spånga föreningsråd och
Västerorts och Järva kulturkommittéer. I flera av dessa
ingår medlemmar från Gillet som styrelseledamöter och
vid resp årsmöten har Gillet varit representerat.
Gillet är även representerat i kulturförvaltningens
stadshistoriska referensgrupp.

Gilletts medlemsantal var vid årets slut 239 helbetalande,
90 familjemedlemmar och 48 ständiga medlemmar.
Årsavgiften har varit 25 kronor resp 5 kronor för familje-
medlem.

Ett varmt tack

vill Rådet framföra såväl till i berättelsen nämnda som
andra, vilka skänkt gåvor eller vid olika tillfällen
medverkat i Gillets aktiviteter. Vi tackar också an-
svariga och personal i Spånga församlingshus för väl-
villigt tillmötesgående och god service.

Slutligen tackar vi Gillets medlemmar för den uppskatt-
ning som visats oss i vårt arbete under det gångna året.

Spånga i februari 1983

Rådet för Spånga Fornminnes- och Hembygds-gille

Jane Hamilton
Ålderman

Erik Svedin
Skriftvårdare

SPARA PROGRAMMET ELLER NOTERA TIDERNA I ALMANACKAN!
SPECIELLA MEDDELANDEN KOMMER INTE ATT UTSÄNDAS.

SPÅNGA I BILD - utställning 5 - 17 mars

*i samarbete med
Spånga Konstförening
Lokal: se nedan*

- o Fotografier med hus och människor, gammalt och nytt, helg och vardag, skol- och konfirmandgrupper, kartor.
- o Spånga i konsten från Järvafältet till Mälaren.
- o lördag 5 mars kl 15.30: musik av BLASLAGET

*Utställningen kan besökas vardagar hela dagen,
lör- o söndagar 13 - 16*

GILLET'S ARSSTÄMMA - söndag 13 mars kl 14

Lokal: se nedan

- o Stämmoförhandlingar
- o "Friluftsmuseum - en svensk uppfinning"
Nya Skansen-chefen EVA NORDENSON föreläser
- o Musik av kvartett ur Västerorts Spelmanslag
- o Kaffe

*Verksamhetsberättelsen för 1982 finns i detta nummer
av Spånga-Bygden. Tag gärna med tidningen till stämman!*

*I tur att avgå ur Rådet är: ålderman Jane Hamilton,
Erik Svedin, Stig Eriksson, Gun Larsson, Anders
Holmqvist, Eilert Gabrielson samt ersättare och
granskningsmän.*

Valberedningens ordförande är Karin Jonsson (36 00 23).

- o -

SPÅNGA FÖRSAMLINGSHUS - Värsta Allé 1

2 min fr Spånga station (pendeltåg Kungsängen)
Busslinjer 115, 117, 118, 503, 540 (hpl Värsta Allé),
112 (hpl Spånga station)

GOTLAND MITT I ÖSTERSJÖN - söndag 17 april kl 11.45

Sjöhistoriska Museet
Djurgårdsbrunnsvägen 24
Buss 69 från Karlaplan

Utställaren, konstnären och urguten ERIK OLSSON berättar om gotländska skutor och drar skuthistorier.

Samling vid entrén. Kostnad 4 kronor.
Museet är öppet 10 - 17.

~~~~~  
GÖRVÄLNDAGEN - söndag 29 maj

Utfärd till Görveln där Järfälla Hembygdsförening anordnar sin traditionella GÖRVÄLNDAG. Samling för gemensam avfärd med bil från P-platsen Spånga Centrum kl 11.30. Anmäl till Erik Svedin (36 62 93) om Du önskar skjuts eller har egen bil och kan ta passagerare.

Alt. tågresa till Jakobsbergs stn med pendeltåg, anslutningsbuss linje 552 till Görväln.

Görvälns slott är öppet för visning hela dagen.

~~~~~  
VAXHOLMS FÄSTNING - söndag 12 juni

Buss- eller båtresa.
Information om klockslag och dagsprogram lämnas av Erik Svedin (36 62 93) som även tar emot anmälan om deltagande senast 7 juni.

Avisering kommer även i Västerort och DN Nordväst.

~~~~~
SOCKENSTÄMMOPROTOKOLL - varje måndag kl 19 (ej 4/4)

Läsning och tolkning fortsätter under vårterminen i samkvämslokalen, Sotingeplan 78, Tensta, buss 517.

Nya deltagare välkomnas. Ring Lars Nahlbom, 760 37 27.

GÅRDARNA I AKALLA BY

visas som vanligt för allmänheten
första söndagen varje månad kl 12 - 15
dock ej påskdagen 3 april.

VALBORGSMÄSSOAFTON OCH MIDSOMMARHELGEN

firas traditionellt i Akalla By.
Gillet medverkar inte i arrangemangen men rekomen-
derar ändå till besök. Mellangården kommer att hållas
tillgänglig för medlemmar men ej öppen för allmänheten.

=====

VILL DU SKAFFA EN SPÅNGA-DRÄKT?

*Vi får ibland förfrågningar om hur det går till att
skaffa Spånga-Järfälla - dräkten, som är vår socken-
dräkt, beskriven i Spånga-Bygden nr 6.*

*Vi kan nu berätta att BRITA ÖHMAN (tel 89 08 93) kan
ge upplysningar, väver tyg och bistår på alla sätt.
Om tillräckligt många anmäler intresse någorlunda
samtidigt kan en studiecirkel anordnas där var och
en syr sin dräkt.*

Brita Öhman kommer att vara med på årsstämman.

=====

SPÅNGA FORNMINNES- OCH HEMBYGDSGILLE

Box 8071, 163 08 SPÅNGA Postgirokonto 26 50 62 - 0

Ålderman	Jane Hamilton	36 22 70
Skriftvårdare	Erik Svedin	36 62 93
Kassavårdare	Hans Lindbergh	760 87 21
Redaktion för	Sixten Källberg	36 41 09
Spånga-Bygden	Karin Jonsson	36 00 23
	Lars Nahlbom	760 37 27